

مقایسه‌ی سواد اطلاعاتی دانشجویان واحد بین‌الملل با دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز - شاخه‌ی آبادان*

زاهد بیگدلی^۱، محبوبه ممتازان^۲

چکیده

مقدمه: با گسترش دانش و اطلاعات در کلیه‌ی زمینه‌های علمی، هر دانشجو، استاد و محقق، جهت رفع نیاز اطلاعاتی خود به برخورداری از برخی مهارت‌ها و دانش‌ها نیاز دارد که یکی از آن‌ها سواد اطلاعاتی می‌باشد. این مقاله به تعیین و مقایسه‌ی سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز - شاخه‌ی آبادان پرداخت و همچنین تأثیر برخی متغیرهای جمعیت‌شناختی و مدت زمان حضور دانشجویان در دانشگاه بر سطح سواد اطلاعاتی آنان را معین کرد.

روش بررسی: این پژوهش از نوع پیمایشی - توصیفی بود و در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ انجام گردید. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته با الگوگیری از پرسش‌نامه‌های موجود در این زمینه بود. جامعه‌ی آماری پژوهش شامل ۲۲۲ نفر دانشجویان واحد بین‌الملل و دانشکده‌ی پرستاری آبادان بود که به علت تعداد محدود جامعه‌ی آماری، نمونه‌گیری انجام نشد. در این پژوهش، با قرار دادن نسخه‌ای از پرسش‌نامه در اختیار تعداد ۵ تن از استادان گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران و استفاده از نظر مشاور آماری مربوط، روایی پرسش‌نامه تأیید گردید. پایایی پرسش‌نامه نیز با استفاده از Cronbach's alpha محاسبه و برابر ۰/۸۹ تعیین شد که نشان دهنده‌ی بالا بودن پایایی پرسش‌نامه بود. جهت جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ها در کلاس درس توزیع و در همان مکان جمع‌آوری گردید. در تحلیل یافته‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS^{۱۳} استفاده شد. در تحلیل توصیفی از فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار و در تحلیل استنباطی از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA)، آزمون t و آزمون Tukey استفاده گردید و برای تعیین رابطه‌ی بین متغیرهای مورد مطالعه، از آزمون ضریب همبستگی Spearman استفاده شد.

یافته‌ها: دانشجویان واحد بین‌الملل از سواد اطلاعاتی بیشتری نسبت به دانشجویان پرستاری برخوردار بودند، اما در مجموع، جامعه‌ی مورد مطالعه از سطح سواد اطلاعاتی «متوسط» برخوردار بود. دانشجویان مورد مطالعه در یافتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود در کتابخانه، استفاده از رایانه و تجهیزات جانبی آن، اعتماد به نفس هنگام جست و جوی اطلاعات، ارزیابی اطلاعات بازیابی شده، رضایت از نتایج جست و جو و توانایی درخواست کمک از کتابدار، در سطح «متوسط» قرار داشتند، ولی در یافتن اطلاعات مورد نیاز خود در اینترنت و استفاده از عملگرهای منطقی در سطح «کم» قرار داشتند. در این جامعه، کتاب بیشتر از سایر منابع اطلاعاتی مورد استفاده قرار می‌گرفت و در بین کانال‌های اطلاعاتی، از شبکه‌های اطلاعاتی استفاده‌ی بیشتری می‌شد.

نتیجه‌گیری: با توجه به اینکه سواد اطلاعاتی جامعه‌ی مورد مطالعه در سطح متوسط قرار دارد، برنامه‌ریزی جهت ارایه‌ی آموزش‌های لازم در راستای ارتقای سواد اطلاعاتی این جامعه لازم به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: سواد اطلاعاتی؛ دانشگاه‌ها؛ دانشجویان؛ منابع اطلاعاتی.

نوع مقاله: تحقیقی

دریافت مقاله: ۸۸/۹/۲۸

اصلاح نهایی: ۸۹/۱/۲۸

پذیرش مقاله: ۸۹/۳/۱۸

* این مقاله حاصل پایان‌نامه‌ی دانشجویی در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد.

۱. استاد، کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

۲. کارشناسی ارشد، کتابداری و علوم اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد

علوم و تحقیقات خوزستان، خوزستان، ایران. (نویسنده‌ی مسؤل)

Email: freshbielive@yahoo.com

ارجاع: بیگدلی زاهد، ممتازان محبوبه. مقایسه‌ی سواد اطلاعاتی دانشجویان واحد بین‌الملل با دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز - شاخه‌ی آبادان مدیریت اطلاعات سلامت ۱۳۹۰؛ ۸(۴): ۵۳۷-۵۲۴.

مقدمه

افراد سالم سرمایه‌ی اصلی هر جامعه هستند و ضرورت توجه به مسأله‌ی سواد اطلاعاتی دانشجویان در حوزه‌ی پزشکی از این جهت است که علم پزشکی و علوم وابسته به آن، با سلامت جسم و روح افراد جامعه در ارتباط است. به علاوه، امروزه پیشرفت در زمینه‌های مختلف پزشکی آن قدر سریع است که عدم اطلاع از یافته‌های جدید پزشکی، می‌تواند برای جامعه بسیار پر هزینه باشد. در صورت عدم برخورداری دانشجویان از دانش و مهارت‌های لازم برای تشخیص نیاز واقعی اطلاعاتی خود، مکان‌یابی اطلاعات، جست و جوی اطلاعات، بازیابی و در نهایت استفاده از اطلاعات و آرایه‌ی نتایج آن به جامعه، هم خود و هم جامعه متضرر خواهند شد. از سوی دیگر، ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان، فرصت بیشتری برای کتابداران فراهم می‌آورد تا آنان بتوانند خدمات گسترده‌تر، سریع‌تر و متنوع‌تری تدارک و آرایه نمایند.

امروزه دانشجویان به آموختن سواد اطلاعاتی، که در برگرفته‌ی سواد کتابخانه‌ای و سواد رایانه‌ای و اینترنتی می‌باشد، نیاز دارند. رفع این نیاز در کتابخانه‌های دانشگاهی به علت ارتباط تنگاتنگ آموخته‌های سواد اطلاعاتی با نیازهای درسی دانشجویان و تأثیری که در فهم و درک بیشتر و عمیق‌تر دانشجویان از محتوا، ساختار، منابع و نیازهای درسی دارد، ضروری به نظر می‌رسد (۱).

از آنجایی که در جامعه‌ی پزشکی عمر مفید اطلاعات بسیار کوتاه می‌باشد، ارتقا و آموزش سواد اطلاعاتی در جامعه‌ی پزشکی و بهداشتی در کلیه‌ی سطوح از دانشجویان تا پزشکان بالینی اهمیت بسیاری دارد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه نمرات علمی دانشجویان واحدهای بین‌الملل در سطح مطلوبی جهت پذیرش در رشته‌ی مورد نظر در دوره‌های روزانه یا شبانه‌ی دانشگاه‌های سراسری قرار ندارد و همچنین نظر به اهمیت بسیار بالای زبان انگلیسی در واحدهای بین‌المللی دانشگاهی، انجام مطالعه بر روی این گروه لازم می‌باشد.

در زمینه‌ی سواد اطلاعاتی، تحقیقات بسیاری در ایران و سایر کشورها انجام گردیده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

Ellis و Salisbury در تحقیقی به منظور ارزیابی مهارت‌های سواد اطلاعاتی در دانشجویان دوره‌ی کارشناسی هنر به این نتیجه رسیدند که دانشجویان مورد پژوهش، اطلاعات محدودی از فرایند تحقیق کتابخانه‌ای دارند و آن گونه که باید، نمی‌توانند مهارت‌های جست و جوی خود را به نمایش بگذارند (۲).

Gross و Latham با استفاده از سه نوع تست هدفمند به اندازه‌گیری سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و میزان اضطراب کتابخانه‌ای آنان پرداختند. آن‌ها به این نتیجه رسیدند که رابطه‌ی معنی‌داری بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی و اعتماد به نفس و سواد اطلاعاتی و مقیاس فرعی «دانش کتابخانه‌ای» وجود داشته است (۳).

Cobus در مقاله‌ای با عنوان «ادغام سواد اطلاعاتی در برنامه‌ی آموزش حرفه‌ای بهداشت عمومی: نقش کتابداران و کتابخانه» می‌نویسد که کتابداران در تحقق بخشیدن به اولویت‌های اصلی مؤسسه‌ی پزشکی (Institute of medicine یا IOM) در شکل‌دهی به آموزش بهداشت عمومی در قرن ۲۱ نقش اساسی دارند (۴).

Barker و Julien در تحقیقی در زمینه‌ی سواد اطلاعاتی دانش‌آموزان دبیرستانی به این نتیجه رسیدند که اینترنت منبعی است که در تحقیق دانش‌آموزان بیشتر از سایر منابع اطلاعاتی مورد استفاده قرار گرفته است و سایت‌های کاربردی مانند ویکی پدیا و همچنین موتور جست و جوی گوگل بیشترین میزان استفاده را به خود اختصاص داده‌اند (۵).

Walraven و همکاران در تحقیقی با عنوان «دانش‌آموزان در هنگام جست و جوی اطلاعات در وب جهان گستر چگونه اطلاعات و منابع را ارزیابی می‌کنند؟» به این نتیجه رسیدند که ۸۲/۶ درصد از جامعه‌ی پژوهش ۱ تا ۵ ساعت و ۱۷/۴ درصد کمتر از یک ساعت در روز از اینترنت استفاده می‌کردند. سایر یافته‌ها حاکی از آن بود که دانش‌آموزان ۴۴ درصد از وقت خود را صرف جست و جو، ۳۱ درصد را صرف مرور نتایج جست و جو، ۱۶ درصد را صرف پرورش و بهینه کردن مطالب یافت شده و ۹ درصد را صرف سازمان‌دهی

الماسی زفره در پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد خود دریافت که ۹۳ درصد از اعضای هیأت علمی دانشگاه اصفهان از نظر سواد اطلاعاتی در وضعیت مطلوب و ۷ درصد در وضعیت نامطلوب قرار داشتند و بین دو گروه علوم انسانی و علوم پایه تفاوت دیدگاه مشاهده شد؛ سواد اطلاعاتی گروه علوم پایه از علوم انسانی بیشتر بود (۱۲).

رحیمی و همکاران در مطالعه‌ای که در خصوص وضعیت سواد اطلاعاتی و عوامل مؤثر بر آن در میان کتابداران و اطلاع‌رسانان کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی اصفهان انجام دادند به این نتیجه رسیدند که کتابداران، آموزش در قالب دوره‌های ضمن خدمت، عوامل محیطی و دیدگاه علمی مدیران مراکز و کتابخانه‌ها را از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر سطح سواد اطلاعاتی خود دانسته‌اند. در این گزارش، به برنامه‌ریزی بهتر و زمینه‌سازی مناسب در امر آموزش و عوامل محیطی از سوی مسؤولان جهت ارتقای کتابخانه‌ها و سطح سواد اطلاعاتی کتابداران اشاره گردیده است (۱۳).

لطف‌نژاد افشار و همکاران در مطالعه‌ای که در زمینه‌ی سواد رایانه‌ای و اطلاعاتی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که اکثر دانشجویان مورد مطالعه پیش از این هیچ گونه دوره‌ی آموزشی مربوط به رایانه، استفاده از ابزارهای جست و جو و ... را نگذرانده‌اند. بنابراین دوره‌های آموزشی رسمی می‌تواند سریع‌تر دانشجویان را برای انجام کارهای آموزشی و پژوهشی با استفاده از سیستم‌های نوین رایانه‌ای توانمند سازد. همچنین آموزش آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی پزشکی می‌تواند به دانشجویان برای دسترسی سریع‌تر به مقالات مورد نیاز کمک کند (۱۴).

از نتایج مطالعات انجام شده چنین استنباط می‌شود که توجه به سواد اطلاعاتی و مهارت‌های وابسته در دانشگاه‌ها بسیار ضروری است. از طرفی با توجه به گسترش و نفوذ فن‌آوری اطلاعات و گسترش شبکه‌های رایانه‌ای، بهره‌مندی از برخی مهارت‌ها جهت به کارگیری منابع اطلاعاتی گوناگون و تجهیزات فن‌آورانه، لازم به نظر می‌رسد. در نتیجه، سواد

اطلاعات می‌نمودند. دانش‌آموزان در فرایند بررسی نتایج، اطلاعات و منابع را ارزیابی نمی‌کردند و فقط ۲۴ درصد در هنگام مشاهده‌ی نتایج، به طور صریح به ارزیابی آن‌ها می‌پرداختند (۶).

بختیارزاده در پایان‌نامه‌ی خود با عنوان «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان سال آخر دوره‌ی کارشناسی دانشگاه الزهرا(س)»، دریافت که جامعه‌ی پژوهش نمره‌ی ۳/۱۶ را از ۶ نمره کسب نمودند و سطح سواد اطلاعاتی آن‌ها «کم» بود. همچنین بین رشته‌های مختلف تحصیلی در جامعه‌ی پژوهش، از نظر سواد اطلاعاتی اختلاف معنی‌داری مشاهده نمود (۷).

بردستانی بیان داشت که ۴۳/۹ درصد از دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز از کتاب به عنوان اصلی‌ترین منبع کسب اطلاعات استفاده می‌کردند؛ ۳۲/۹ درصد دانشجویان عدم آشنایی با استفاده از منابع و ۳۱/۷ درصد کمبود وقت را مشکل اصلی در عدم دستیابی به اطلاعات دانستند و ۷۱ درصد، هیچ گونه آموزش رسمی برای آشنایی با مهارت‌های کتابخانه‌ای ندیده بودند (۸).

فرج پهلوی و مرادی مقدم گزارش دادند که ۷۹/۱ درصد از اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز در زمینه‌ی دستیابی به اطلاعات تخصصی خود به آموزش نیاز داشتند و ۶۷/۲ درصد آن‌ها آموزش شیوه‌ی جست و جو و اطلاع‌یابی از اینترنت، ۳۶/۸ درصد آموزش شیوه‌ی استفاده و اطلاع‌یابی از بانک‌های اطلاعاتی دیسک فشرده، ۲۱/۹ درصد آموزش شیوه‌ی استفاده از امکانات کتابخانه و ۱۷/۴ درصد آموزش استفاده از منابع چاپی کتابخانه را از جمله نیازهای آموزشی خود بر شمرند (۹).

محمدی و فضل‌الهی تفاوت آماری معنی‌داری بین میزان آشنایی و تسلط دانشجویان آموزش دیده و آموزش ندیده در استفاده از منابع مرجع وجود مشاهده کردند (۱۰).

راستی در پایان‌نامه‌ی خود به این نتیجه رسید که دانشجویان کارشناسی رشته‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی از سواد اطلاعاتی بالاتری نسبت به دانشجویان رشته‌ی کامپیوتر برخوردار بودند (۱۱).

یا کم مشخص تر شود.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، در توصیف جامعه‌ی آماری و میزان پاسخ آن‌ها به هر یک از سؤالات با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS^{۱۳} از روش‌های آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار و جهت یافتن رابطه‌ی میان متغیرها از روش‌های آمار استنباطی شامل آزمون ضریب همبستگی، آزمون t ، تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون Tukey استفاده گردید.

یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های هر یک از سؤالات پژوهش ارائه گردیده است، سپس وجود رابطه‌ی آماری بین مشخصات جامعه‌ی پژوهش و سطح سواد اطلاعاتی آن‌ها مورد بررسی قرار گرفته است.

جهت یافتن میزان سواد اطلاعاتی دانشجویان، ابتدا سواد کتابخانه‌ای جامعه‌ی پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. بیشترین فراوانی مربوط به ۹۳ نفر، معادل ۵۸/۱ درصد با سطح سواد کتابخانه‌ای «متوسط» بود. در ضمن، با توجه به سایر درصدها، سطح سواد کتابخانه‌ای دانشجویان متمایل به «کم» ارزیابی شد (جدول‌های ۱ و ۲). سپس میانگین نمرات این بخش با استفاده از روش تحلیل واریانس با هم مقایسه گردید که نشان داد بیشترین میانگین مربوط به سؤال «میزان آشنایی شما با کتابخانه و خدمات آن چقدر است؟» و کمترین میانگین مربوط به سؤال «میزان آشنایی شما با منابع ردیف دوم (مانند کتاب‌شناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه و طرز استفاده از آن‌ها چگونه است؟» بوده است.

پس از محاسبه‌ی سواد کتابخانه‌ای، سواد رایانه‌ای جامعه‌ی پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. بیشترین فراوانی را ۶۷ نفر معادل ۴۱/۹ درصد با سطح سواد رایانه‌ای «متوسط» به خود اختصاص دادند؛ با توجه به درصدهای سایر ستون‌ها، در این مورد نیز، سطح سواد رایانه‌ای دانشجویان به «کم» متمایل بود (جدول‌های ۱ و ۲). سپس میانگین نمرات سؤالات این بخش با هم مقایسه گردید که نشان داد کمترین میانگین مربوط به سؤال

اطلاعاتی مقوله‌ای است که آموزش آن از ملزومات مهم یک جامعه‌ی اطلاعاتی است و کلیه‌ی افراد در تمام سطوح تحصیلی از دانش‌آموز گرفته تا مربی، استاد، دانشجو و ... باید با آن آشنا شوند.

پژوهش حاضر در راستای مقایسه‌ی سواد اطلاعاتی دانشجویان واحد بین‌الملل با دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز- شاخه‌ی آبادان انجام گردیده است. مسأله‌ی اساسی تحقیق حاضر این است که دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز- شاخه‌ی آبادان، از چه سطحی از سواد اطلاعاتی برخوردار هستند؟

روش بررسی

این پژوهش از نوع پیمایشی- توصیفی است که در سال ۸۸-۱۳۸۷ انجام گرفته است و ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه‌ای شامل ۲۴ سؤال بسته و یک سؤال باز بود. جهت سنجش روایی پرسش‌نامه از روایی صوری و جهت سنجش پایایی آن از Cronbach's alpha استفاده شد که میزان آن ۰/۸۹ به دست آمد.

جامعه‌ی پژوهش ۲۲۲ نفر دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز- شاخه‌ی آبادان (شامل ۱۴۴ نفر دانشجویان واحد بین‌الملل در سه رشته‌ی پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی و تعداد ۷۸ نفر دانشجوی دانشکده‌ی پرستاری در رشته‌ی کارشناسی پرستاری) بودند که با توجه به محدود بودن جامعه‌ی آماری، نمونه‌گیری انجام نگرفت و پرسش‌نامه در کل جامعه توزیع گردید. تعداد ۱۶۰ پرسش‌نامه‌ی کامل و بدون نقص برگردانده شد.

به منظور محاسبه‌ی نمره‌ی پاسخ‌گویان، گزینه‌ها از «بسیار کم» تا «بسیار زیاد» به ترتیب از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شد و با توجه به اینکه تجربه نشان داده است که درصد قابل توجهی از پاسخ‌گویان تمایل به انتخاب گزینه‌ی میانی (در اینجا گزینه‌ی «متوسط») دارند، نمره‌ی دو گزینه‌ی «بسیار کم و کم» با هم و نمره‌ی دو گزینه‌ی «زیاد و بسیار زیاد» نیز با هم محاسبه شد تا گرایش گزینه‌ی میانی با توجه به این محاسبات به سوی زیاد

(جدول‌های ۱ و ۲). آنان همچنین در مهارت «استفاده از رایانه و تجهیزات جانبی آن» با بیشترین فراوانی متعلق به ۶۹ نفر معادل ۴۳/۱ درصد در سطح «متوسط» اما متمایل به «زیاد» قرار داشتند و در مهارت «یافتن اطلاعات مورد نیاز خود در اینترنت» شامل توانایی‌های استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی، جست و جوی پیشرفته، راهنماهای موضوعی، محدود کردن و گسترش نتایج، بیشترین فراوانی متعلق به ۶۳ نفر معادل ۳۹/۳ درصد و در سطح «کم» بود و توانایی ۳۴ نفر یا ۲۱/۳ درصد هم «بسیار کم» بود (جدول ۱).

یافته‌ها نشان داد که در استفاده از عملگرهای منطقی در هنگام جست و جو در موتورهای جست و جو بیشترین فراوانی مربوط به ۶۰ نفر معادل ۳۷/۵ درصد در سطح «کم» بود و ۴۷ نفر یا ۲۹/۴ درصد در سطح «بسیار کم» بودند (جدول ۱). در جامعه‌ی مورد مطالعه، افراد در جست و جوی اطلاعات از اعتماد به نفس و استقلال به نسبت خوبی برخوردار بودند، زیرا بیشترین فراوانی مربوط به ۶۴ نفر معادل ۴۰ درصد در سطح «متوسط» بود و چون ۴۷ نفر یا ۲۹/۴ درصد در سطح «زیاد» قرار داشتند، دانشجویان از اعتماد به نفس «متوسط» رو به بالا برخوردار بوده‌اند (جدول ۱).

«میزان آشنایی شما با فرمت‌های الکترونیکی (مانند HTML، PHP، PDF، XML و ...) فایل‌ها و منابع موجود در اینترنت به چه میزان است؟» با میانگین ۲/۲۸ و بیشترین میانگین مربوط به سؤال «به نظر شما اطلاع از شیوه‌های جست و جوی اینترنت و آگاهی از چگونگی استفاده از کتب و منابع اطلاعاتی دیگر تا چه حد در انجام بهتر تکالیف درسی تأثیر دارد؟» معادل ۳/۴۷ بوده است.

در مرحله‌ی آخر، با توجه به اینکه مجموع سؤالات سواد کتابخانه‌ای و سواد رایانه‌ای جهت سنجش سطح سواد اطلاعاتی مورد استفاده قرار گرفته بود، میزان سواد اطلاعاتی جامعه‌ی پژوهش محاسبه گردید که نشان داد کمترین فراوانی مربوط به ۲ نفر برابر با ۱/۴ درصد با سطح سواد اطلاعاتی «بسیار زیاد» و بیشترین فراوانی متعلق به ۸۰ نفر معادل ۵۰/۱۵ درصد، با سطح سواد اطلاعاتی «متوسط» بود که بیشترین میزان از جامعه را به خود اختصاص می‌داد.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها حاکی از آن بود که دانشجویان مورد مطالعه در مهارت‌های «یافتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود» در کتابخانه با بیشترین فراوانی مربوط به ۸۳ نفر معادل ۵۱/۹ درصد در سطح «متوسط» و متمایل به «کم» بودند

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد مهارت‌های دانشجویان مورد مطالعه

توزیع فراوانی		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد	
فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۳	۱/۹	۴۲	۲۶/۳	۹۳	۵۸/۱	۲۲	۱۳/۷	۰	۰	۰	۰
۲	۱/۴	۶۶	۴۱/۳	۶۷	۴۱/۹	۲۳	۱۴/۳	۲	۱/۴	۰	۰
۹	۵/۶	۵۳	۳۳/۱	۸۳	۵۱/۹	۱۵	۹/۴	۰	۰	۰	۰
۶	۳/۸	۶	۳/۸	۶۹	۴۳/۱	۲۸	۱۷/۶	۵	۳/۱	۰	۰
۳۴	۲۱/۳	۶۳	۳۹/۳	۴۶	۲۹	۱۱	۷/۱	۶	۳/۹	۰	۰
۴۷	۲۹/۴	۶۰	۳۷/۵	۳۷	۲۲/۸	۱۳	۸/۲	۳	۱/۹	۰	۰
۷	۴/۴	۲۶	۱۶/۴	۶۴	۴۰	۴۷	۲۹/۴	۱۶	۱۰	۰	۰
۷	۴/۵	۲۹	۱۷/۸	۷۰	۴۳/۷	۴۳	۲۷	۱۱	۷/۱	۰	۰
۱۰	۶/۴	۴۷	۲۹/۴	۷۶	۴۷/۵	۲۶	۱۶/۴	۱	۰/۶	۰	۰
۱۴	۸/۸	۵۷	۳۵/۶	۷۰	۴۳/۷	۱۹	۱۱/۹	۰	۰	۰	۰
۱۳۹	۸/۷۷	۴۴۹	۲۸/۰۵	۶۷۵	۴۲/۱۷	۲۴۷	۱۵/۵	۴۴	۱/۹	۰	۰

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصد مهارت‌های دانشجویان مورد مطالعه با ترکیب گزینه‌ها

توزیع فراوانی		بسیار کم و کم		متوسط		زیاد و بسیار زیاد	
مهارت‌های دانشجویان	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
سطح سواد کتابخانه‌ای	۴۵	۲۸/۲	۹۳	۵۸/۱	۲۲	۱۳/۷	
سطح سواد رایانه‌ای	۶۸	۴۲/۷	۶۷	۴۲/۲	۲۵	۱۵/۴	
توانایی دانشجویان در یافتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز	۶۲	۳۸/۷	۸۳	۵۱/۹	۱۵	۹/۴	
توانایی دانشجویان در استفاده از رایانه و تجهیزات جانبی آن	۱۲	۷/۶	۶۹	۴۳/۴	۳۳	۲۰/۷	
توانایی دانشجویان در یافتن اطلاعات مورد نیاز در اینترنت	۹۷	۶۰/۶	۴۶	۲۹	۱۷	۱۱	
میزان استفاده‌ی دانشجویان از عملگرهای منطقی	۱۰۷	۶۶/۹	۳۷	۲۲/۸	۱۶	۱۰	
اعتماد به نفس دانشجویان در جست و جوی اطلاعات	۳۳	۲۰/۸	۶۴	۳۹/۶	۶۳	۳۹/۴	
توانایی دانشجویان در ارزیابی اطلاعات بازیابی شده	۳۶	۲۲/۳	۷۰	۴۳/۷	۵۴	۳۴/۱	
رضایت دانشجویان از نتایج جست و جوی خود	۵۷	۳۵/۶	۷۶	۴۷/۱	۲۷	۱۷	
توانایی دانشجویان در بیان نیاز خود به کتابدار	۷۱	۴۴/۴	۷۰	۴۳/۷	۱۹	۱۱/۹	
جمع	۵۸۸	۳۶/۸۲	۶۷۵	۴۲/۱۷	۲۹۱	۱۷/۴	

تعیین رابطه‌ی بین بعضی متغیرها

برای یافتن رابطه‌ی بین سطح سواد اطلاعاتی و انجام بهینه‌ی تکالیف از ضریب همبستگی Spearman استفاده گردید که تفاوت آماری موجود، معنی‌دار بود ($P < ۰/۰۰۱$ و $r = ۰/۴$)، به این ترتیب که افزایش سواد اطلاعاتی در انجام بهینه‌ی تکالیف درسی تأثیر داشت. آن‌گاه جهت مقایسه‌ی سطح سواد اطلاعاتی ورودی‌های مختلف تحصیلی، ابتدا میانگین و انحراف معیار نمرات ورودی‌های مختلف محاسبه گردید. سپس با استفاده از روش تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) رابطه‌ی مورد نظر به دست آمد. در یافته‌های حاصل، بیشترین میانگین متعلق به دانشجویان جدیدالورود ۸۸-۱۳۸۷ (۶۱/۶) و کمترین میانگین مربوط به دانشجویان ورودی ۸۵-۱۳۸۴ (۵۸/۴) بود، ولی تفاوت معنی‌داری بین آن‌ها مشاهده نشد ($P = ۰/۶$).

جهت یافتن رابطه‌ی بین سواد کتابخانه‌ای و سواد رایانه‌ای و تعیین رابطه‌ی بین استفاده از منابع اطلاعاتی و استفاده از انواع کانال‌های اطلاعاتی نیز از ضریب همبستگی Spearman استفاده گردید. نتایج به دست آمده حاکی از آن

دانشجویان مورد مطالعه با در نظر گرفتن بیشترین فراوانی که متعلق به ۷۰ نفر معادل ۴۳/۷ درصد بود، در ارزیابی اطلاعات بازیابی شده از سطح «متوسط» برخوردار و ۴۳ نفر یا ۲۷ درصد در سطح «زیاد» بودند؛ در این مورد نیز، توانایی دانشجویان در سطح «متوسط» رو به بالا بود (جدول ۱).

سایر یافته‌ها نشان داد که دانشجویان مورد مطالعه در سطح «متوسط» رو به پایین، از نتایج جست و جوی اطلاعات خود راضی بودند؛ زیرا بیشترین فراوانی متعلق به ۷۶ نفر معادل ۴۷/۱ درصد بود که در سطح «متوسط» قرار داشت. ۵۷ نفر یا ۳۵/۶ درصد رضایت «بسیار کم» یا «کم» و ۱۷ درصد نیز رضایت «زیاد» یا «بسیار زیاد» داشتند (جدول ۱).

دانشجویان مورد مطالعه در صورت نیاز به کمک در سطح «متوسط» قادر به درخواست کمک از کتابدار بودند، به طوری که بیشترین فراوانی - که مربوط به ۷۰ نفر معادل ۴۳/۷ درصد بود - این نکته را نشان می‌داد (جدول ۱)، و بعد از آن ۷۱ نفر معادل ۴۴/۴ درصد در سطح «کم» یا «بسیار کم» قرار داشتند که این بیانگر ضعف ارتباط و تعامل دانشجویان با کتابداران بود (جدول ۲).

آن‌ها»، از سایر سؤال‌ها کمتر و میانگین سؤال درباره‌ی «میزان آشنایی دانشجویان با کتابخانه و خدمات آن»، از سایر سؤال‌ها بیشتر است.

این یافته بر خلاف یافته‌ی محمدی و فضل‌الهی است که میزان آشنایی دانشجویان مورد مطالعه‌ی خود را با کتابخانه و بخش مرجع کافی ندیدند و بر ضرورت آموزش کتابخانه‌ای تأکید داشتند (۱۰). اما Salisbury و Ellis دریافتند که دانشجویان، اطلاعات محدودی از فرایند تحقیق کتابخانه‌ای داشتند و آن گونه که باید قادر به نمایش مهارت‌های جست و جوی خود نبودند (۲). در بررسی متون و تحقیقات انجام شده‌ی قبلی نیز بر آموزش سواد کتابخانه‌ای بر طیف گسترده‌ی مراجعان تأکید گردیده است (۱۰). باید توجه داشت که میانگین نمرات هر یک از سؤالات، نقاط قوت و ضعف جامعه را تا حدودی مشخص می‌کند و بر این اساس، می‌توان برخی سرفصل‌های مهم برنامه‌ی آموزش سواد کتابخانه‌ای را تعیین نمود تا کتابداران و سایر آموزش‌دهندگان بتوانند این کاستی‌ها را بر طرف نمایند.

نتایج همچنین نشان می‌دهد که ۴۱/۹ درصد از جامعه‌ی پژوهش، از سواد رایانه‌ای در سطح «متوسط» و با اندکی اختلاف، ۴۱/۳ درصد از آنان از سطح سواد رایانه‌ای در سطح «کم» برخوردار بودند. در نتیجه، بالای ۴۰ درصد جامعه، با طیف ۳۸-۵۲ از ۷۵ نمره و بیش از ۴۰ درصد دیگر با میانگینی در طیف ۳۷-۲۲ از ۷۵ نمره قرار داشتند که حاکی از نیاز جامعه به ارایه‌ی آموزش‌های لازم می‌باشد.

با توجه به مقایسه‌ی میانگین نمرات سؤالات این بخش، کمترین میانگین مربوط به سؤالی می‌باشد که درباره‌ی «میزان آشنایی دانشجویان با فرمت‌های الکترونیکی فایل‌ها و منابع موجود در اینترنت» و میزان آن ۲/۲۸ بود. می‌توان حدس زد بسیاری از دانشجویان به فرمت فایل‌ها توجه نمی‌کنند و حتی ممکن است بدون نصب برنامه‌ی PDF Acrobat Reader سعی در باز کردن فایل‌های PDF داشته باشند! (این برنامه نرم‌افزاری است که برای باز کردن و خواندن فایل‌های PDF لازم می‌باشد. بسیاری از سایت‌هایی

بود که رابطه‌ی موجود بین دو جفت متغیر، از نظر آماری معنی‌دار بود (هر دو با $P < 0/001$ و $r = 0/67$)؛ در نتیجه می‌توان گفت که با افزایش میزان سواد کتابخانه‌ای، سواد رایانه‌ای جامعه‌ی مورد مطالعه افزایش می‌یابد و افزایش میزان استفاده از انواع منابع اطلاعاتی، باعث افزایش میزان استفاده از انواع کانال‌های اطلاعاتی خواهد شد.

بحث

چنانچه اشاره شد، دانشجویان واحد بین‌الملل از سطح سواد اطلاعاتی بالاتری نسبت به دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری برخوردار بودند. در این خصوص توجه به دو نکته اهمیت دارد: ۱. دانشجویان دانشکده‌ی پرستاری به طور معمول از مناطق محروم پذیرش شده‌اند که اغلب از سطح دانش و مهارت کافی برخوردار نیستند. علاوه بر آن، با وجود برگزاری دوره‌های آموزشی آشنایی با اینترنت، شیوه‌های جست و جو و غیره، بسیاری از دانشجویان یا در این دوره‌های آموزشی شرکت نمی‌کردند و یا چنانچه شرکت می‌کردند، پس از اتمام دوره‌های مذکور، تمرین و تکرار مهارت‌ها را کنار می‌گذاشتند. برخی از آن‌ها توجه صرف به برنامه‌ی درسی رشته‌ی خود را مهم می‌دانستند و به یادگیری موارد آموزش داده شده درباره‌ی استفاده از منابع اطلاعاتی توجه کمتری داشتند و در صورت نیاز به اطلاعات، از افراد دیگر می‌خواستند جست و جوی اطلاعات را برای آن‌ها انجام دهند. ۲. دانشجویان واحد بین‌الملل اغلب از خانواده‌های مرفه می‌باشند که امکان دسترسی به رایانه، اینترنت و فن‌آوری‌های موجود و استفاده از آن‌ها برای آنان بیشتر بوده است.

بر طبق نتایج، ۵۸/۱ درصد یا بیش از نیمی از جامعه‌ی پژوهش، از سواد کتابخانه‌ای در سطح «متوسط» برخوردار بودند و از ۳۵ نمره‌ی مربوط به این قسمت، در طیف میانگین ۲۴-۱۸ قرار داشتند. از این‌رو، این جامعه به آموزش سواد کتابخانه‌ای نیاز داشت. با توجه به مقایسه‌ی میانگین نمرات سؤالات این بخش، میانگین نمره‌ی سؤال درباره‌ی «میزان آشنایی دانشجویان با منابع ردیف دوم و استفاده از

بر طبق جدول ۱، ۵۱/۹ درصد جامعه‌ی پژوهش، در سطح «متوسط» قادر به یافتن منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود در کتابخانه بودند. با توجه به اینکه حدود ۳۹ درصد نیز از مهارت «کم» یا «بسیار کم» در این زمینه برخوردار بودند، این یافته تأکید دیگری بر نیاز به آموزش کتابخانه‌ای، آشنایی با ابزارهای جست و جوی دستی و رایانه‌ای و آشنایی با انواع منابع اطلاعاتی موجود اعم از کتب تخصصی درسی، منابع مرجع پر کاربرد مانند اطلس‌ها، مجلات و ... در کتابخانه می‌باشد. Salisbry و Ellis به این نتیجه رسیدند که ۲۲ درصد از دانشجویان مورد مطالعه‌ی آنان، قادر به یافتن مجلات مورد نیاز خود بودند، ولی پس از ارایه‌ی آموزش‌های لازم در این زمینه، این میزان به نزدیک ۵۰ درصد افزایش یافت (۲).

یافته‌های برخی از پژوهشگران داخلی نیز بر ضرورت آموزش سواد اطلاعاتی در محیط دانشگاه‌ها تأکید دارد. برای مثال، فرج پهلوی و مرادی مقدم به این نتیجه رسیدند که ۲۱/۹ درصد از اعضای هیأت علمی بر آموزش شیوه‌ی استفاده از امکانات کتابخانه و ۱۷/۴ درصد بر آموزش استفاده از منابع چاپی کتابخانه تأکید داشتند (۹). بردستانی عقیده داشت که ۷۱ درصد دانشجویان در زمینه‌ی آشنایی با مهارت‌های جست و جوی کتابخانه‌ای، هیچ گونه آموزش رسمی ندیده‌اند (۸). لطف‌نژاد افشار و همکاران به این نتیجه رسیدند که آموزش آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی پزشکی می‌تواند به دانشجویان برای دسترسی سریع‌تر به مقالات مورد نیاز کمک کند (۱۴). نتایج تحقیقات انجام شده به طور واضحی نیاز به آموزش را در بهبود استفاده از منابع اطلاعاتی کتابخانه نشان می‌دهد.

بر طبق نتایج، ۳/۱ درصد از دانشجویان از نظر توانایی استفاده از رایانه و تجهیزات جانبی آن در سطح «بسیار زیاد» قرار داشتند، ولی بیشترین میزان مربوط به ۴۳/۱ درصد و در سطح «متوسط» بود. با توجه به اینکه بیش از نیمی از جامعه‌ی پژوهش در استفاده از رایانه و تجهیزات جانبی آن در سطح «متوسط»، «کم» یا «بسیار کم» قرار داشتند، این نکته، آموزش آشنایی با رایانه و نرم‌افزارهای پر کاربرد در جوامع علمی و دانشگاهی و همچنین آشنایی با تجهیزات جانبی آن

که دارای فایل‌های PDF هستند، در صورت درخواست و انتخاب کاربر، برنامه‌ی Acrobat Reader به صورت رایگان روی سیستم او نصب می‌شود).

در این بخش از یافته‌ها، بیشترین میانگین مربوط به سؤالی است که نظر دانشجویان را در مورد تأثیری که اطلاع از شیوه‌های جست و جوی اینترنت و استفاده‌ی کاربردی و درست از کتب و سایر منابع اطلاعاتی بر انجام بهینه‌ی تکالیف درسی دارد، جویا شده و میزان آن ۲/۴۷ است. پاسخ بیشتر دانشجویان به این سؤال، تأکیدی بر این تأثیر و مبین احساس نیاز به آموزش هدفمند در این راستا بود. این یافته‌ی پژوهش حاضر، در راستای یافته‌های Julien و Barker است که اظهار داشتند دانش‌آموزان جهت انجام بهینه‌ی تکالیف خود، بیشترین استفاده را از اینترنت می‌کنند (۵).

چنانچه در پیش گفته شد، بیش از ۵۰ درصد از جامعه، سواد اطلاعاتی در سطح «متوسط» داشتند و میانگین نمره‌ی آن‌ها در طیف ۷۷-۵۶ از ۱۱۰ نمره قرار داشت، نتیجه اینکه جامعه‌ی پژوهش از سواد اطلاعاتی «متوسط» مایل به «کم» برخوردار بود و این نکته ضرورت توجه به آموزش سواد اطلاعاتی را دو چندان می‌کند.

Salisbry و Ellis در مطالعه‌ی خود بر آموزش مهارت‌های اطلاعاتی در چارچوب مشخص و اصولی تأکید داشتند، به طوری که یکی از نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد در برخی موارد نمره‌ی شرکت کننده قبل و پس از آموزش تفاوت چندانی را در ارتقای مهارت‌های اطلاعاتی نشان نمی‌دهد (۲). الماسی زفره نتیجه گرفت که اختلاف معنی‌داری در سطح سواد اطلاعاتی دو گروه علوم انسانی و علوم پایه وجود دارد و گروه علوم پایه از وضعیت بهتری برخوردارند (۱۲). این نکته بیانگر اهمیت برنامه‌ریزی است و توجه به مهارت‌های مورد نیاز مرتبط با رشته‌ی تحصیلی را یادآوری می‌کند. اکثر تحقیقات انجام شده، نشان دهنده‌ی سطح سواد اطلاعاتی متوسط در جوامع مختلف پژوهشی می‌باشد که می‌تواند دلیلی استوار جهت لزوم ایجاد و اجرای یک برنامه‌ی ملی ارتقای سواد اطلاعاتی در تمام سطوح و جوانب باشد.

«زیاد» استفاده می‌کردند، ولی بیشترین میزان ۳۷/۵ درصد در سطح «کم» و سپس ۲۹/۴ درصد در سطح «بسیار کم» از این عملگرها استفاده می‌کردند. در نتیجه، در استفاده از عملگرهای منطقی، جامعه‌ی پژوهش در سطح بسیار پایینی قرار داشت. با مقایسه‌ی سؤال «میزان آشنایی شما با منابع مرجع ردیف اول (مانند دایرةالمعارف‌ها، فرهنگ‌ها و ...) و طرز استفاده از آنها چقدر است؟» با سؤال «میزان آشنایی شما با منابع ردیف دوم (مانند کتاب‌شناسی‌ها، نمایه‌نامه‌ها و چکیده‌نامه) و طرز استفاده از آنها چقدر است؟» متوجه می‌شویم که سؤال اول معلول سؤال دوم است و یکی از دلایلی که دانشجویان منابع اطلاعاتی خود را به سهولت در اینترنت نمی‌یابند، عدم استفاده از عملگرهای منطقی می‌باشد.

همچنین این نکته جالب به نظر می‌رسد که مهارت‌های جامعه‌ی مورد مطالعه در زمینه‌ی این دو پرسش، در سطح «کم» است. Salisbury و Ellis دریافتند که فقط ۲۶ درصد از دانشجویان می‌توانستند از عملگرهای منطقی بول به درستی استفاده کنند، ولی پس از آرایه‌ی آموزش‌های لازم، حدود ۵۰ درصد از دانشجویان طرز استفاده‌ی درست از این عملگرها را یاد گرفتند (۲). در مقایسه‌ی نتیجه‌ی به دست آمده از پژوهش حاضر، معلوم می‌شود که جامعه‌ی پژوهش حاضر از این نظر در سطح پایین‌تری قرار داشتند؛ احتمال می‌رود با آرایه‌ی آموزش‌های لازم در این زمینه، درصد افراد ماهر بیشتر خواهد شد.

بر طبق نتایج، ۴۰ درصد جامعه‌ی پژوهش در جست و جوی خود برای کسب اطلاعات از اعتماد به نفس «متوسط» و ۳۹/۳ درصد از اعتماد به نفس «بسیار زیاد» یا «زیاد» برخوردار بودند. با وجود ضعف در برخی مهارت‌های لازم برای جست و جوی اطلاعات، جامعه‌ی پژوهش حاضر در جست و جوی اطلاعات به طور مستقل و با اعتماد به نفس، از سطح «متوسط» رو به بالا برخوردار بود. جهت افزایش هر چه بیشتر اعتماد به نفس و استقلال جست و جوگران در هنگام جست و جوی اطلاعات، علاوه بر آموزش مهارت‌های جست و جوی، آموزش برخی نکات روان‌شناختی و استانداردها و ضوابط لازم

اعم از پرینتر، اسکنر، رایتر و ... را ضروری می‌سازد. این قسمت از یافته‌های پژوهش حاضر هم‌راستا با یافته‌های فرج پهلوی و مرادی مقدم است که گزارش کردند ۴۶/۱ درصد از مسؤولان مراکز رایانه‌ی دانشکده‌ها به آموزش مهارت‌ها به اعضای هیأت علمی معتقدند (۹). لطف‌نژاد افشار و همکاران به این نتیجه رسیدند که اکثر دانشجویان مورد مطالعه، هیچ گونه دوره‌ی آموزشی مربوط به استفاده از رایانه، ابزارهای جست و جو و ... را نگذرانده‌اند و دوره‌های آموزشی رسمی را برای انجام کارهای آموزشی و پژوهشی راه‌گشا دانستند (۱۴). نتیجه‌ی تحقیقات انجام شده نیز نیاز به آموزش در زمینه‌ی رایانه، نرم‌افزارها و تجهیزات جانبی را در راستای ارتقای سواد اطلاعاتی مورد تأیید قرار می‌دهد.

بخشی دیگر از یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که ۱۱ درصد از پاسخ‌گویان در سطح «زیاد» یا «بسیار زیاد» قادر به یافتن اطلاعات مورد نیاز خود در اینترنت بودند، ولی بیشترین میزان مربوط به ۳۹/۳ درصد بود که از این نظر در سطح «کم» قرار داشتند، در حالی که ۲۱/۳ درصد در سطح «بسیار کم» و ۲۹ درصد در سطح «متوسط» بودند. در نتیجه، جامعه‌ی پژوهش در یافتن اطلاعات مورد نیاز خود بسیار ضعیف عمل می‌کند. آموزش اینترنت و امکانات آن و شیوه‌های مختلف جست و جو و ... جهت ارتقای مهارت‌های دانشجویان به منظور دستیابی آنان به مطالب مورد نیاز خود از سرفصل‌های مهم آموزش سواد اطلاعاتی در این جامعه می‌باشد. نتایج تحقیق حاضر با نتایج پژوهش Julien و Barker که اظهار داشتند ۴۱ درصد از دانش‌آموزان اطلاعات بازیابی شده در اینترنت را با اطلاعات مورد نیاز جهت انجام تکالیف خود مرتبط می‌دانند (۵)، و نتایج پژوهش فرج پهلوی و مرادی مقدم مبنی بر اینکه ۶۷/۲ درصد از اعضای هیأت علمی، خواهان آموزش شیوه‌ی جست و جو و اطلاع‌یابی از اینترنت هستند (۹)، در یک راستا می‌باشد. تمام این نتایج آموزش اینترنت و امکانات آن را به عنوان امری لازم مورد تأیید قرار می‌دهند.

در پژوهش حاضر، ۱۰ درصد از پاسخ‌گویان در جست و جوی خود از عملگرهای منطقی در سطح «بسیار زیاد» یا

و جو، چگونگی سنجش اعتبار و سنخیت با موضوع، مورد تأکید قرار گرفته است.

یافته‌ی تحقیق حاضر درباره‌ی رضایت از نتایج جست و جو نشان داد که ۴۷/۵ درصد از جامعه‌ی پژوهش از نتیجه‌ی جست و جوی خود در سطح «متوسط» و ۳۵/۸ درصد در سطح «بسیار کم» یا «کم» رضایت داشتند و رضایت پاسخ‌گویان از نتایج جست و جو پایین بود. این بخش از یافته‌های تحقیق حاضر تأییدی بر یافته‌های فرج پهلوی و مرادی مقدم است که دریافته‌اند ۷۹/۱ درصد از اعضای هیأت علمی در زمینه‌ی دستیابی به اطلاعات تخصصی خود به آموزش نیاز دارند و ۶۷/۲ درصد خواستار برگزاری دوره‌های آموزش شیوه‌ی جست و جو و اطلاع‌یابی در اینترنت شدند (۹). درصد بالای تقاضا برای آموزش، می‌تواند حاکی از عدم رضایت از نتایج جست و جو در شرایط فعلی و علاقه و نیاز به افزایش دانش و مهارت‌های مرتبط با جست و جوی اطلاعات باشد.

در آموزش‌های لازم باید بر اصول جست و جوی صحیح و کاربردی و همچنین جست و جوی پیشرفته، گسترش و محدود ساختن جست و جو و ... جهت بهبود نتایج جست و جو تأکید کرد. یافته‌های بردستانی نیز نشان داد که ۳۲/۹ درصد از دانشجویان به عدم آشنایی با استفاده از منابع اطلاعاتی اشاره کردند (۸). رحیمی و همکاران به این نتیجه رسیدند که کتابداران، آموزش در قالب دوره‌های ضمن خدمت، عوامل محیطی و دیدگاه علمی مدیران مراکز و کتابخانه‌ها را از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر سطح سواد اطلاعاتی خود دانسته‌اند (۱۳). در پژوهش‌های انجام شده‌ی قبلی نیز بر نیاز به آموزش در زمینه‌ی جست و جوی اطلاعات و مهارت‌های دستیابی به اطلاعات تأکید شده است تا به این وسیله، نتایج جست و جویا بهینه‌تر و منجر به افزایش رضایت کاربران گردد. بر طبق جدول ۱، ۴۳/۷ درصد جامعه‌ی پژوهش، توانایی درخواست از کتابدار را در سطح «متوسط» و ۴۴/۴ درصد از آنان این توانایی را در سطح «بسیار کم» یا «کم» اظهار داشتند. در نتیجه، افراد جامعه‌ی پژوهش در زمان نیاز به کمک، چندان قادر به مطرح ساختن درخواست خود با کتابدار نبودند،

به است تا دانشجو با اتکای بر آن‌ها و تمرین بیشتر، از صحت انجام مراحل جست و جو توسط خود مطمئن باشد و از نتایج جست و جو لذت ببرد.

Gross و Latham دریافته‌اند که رابطه‌ی معنی‌داری بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی و اعتماد به نفس وجود دارد، همچنین رابطه‌ی معنی‌داری بین نمرات سواد اطلاعاتی و مقیاس فرعی دانش کتابخانه‌ای وجود دارد و با افزایش سواد اطلاعاتی، اضطراب مربوط به کمبود دانش کتابخانه‌ای کاهش می‌یابد (۳).

بخش دیگری از یافته‌ها نشان داد که ۴۳/۷ درصد پاسخ‌گویان در سطح «متوسط» و ۳۴/۱ درصد در سطح «بسیار زیاد» یا «زیاد» و ۲۲/۳ درصد در سطح «بسیار کم» یا «کم» قادر به ارزیابی اطلاعات بازیابی شده‌ی خود بودند. در نتیجه، جامعه‌ی پژوهش از نظر توانایی در ارزیابی اطلاعات بازیابی شده در سطح «متوسط» رو به بالا قرار داشت. در این راستا، توجه به آموزش ارزیابی منابع و اطلاعات از طریق آموزش تطابق رکوردهای بازیابی شده با میزان ربط موضوعی، اعتبارسنجی ناشر و نویسنده‌ی مطالب و تاریخ انتشار، منجر به ارتقای مهارت کاربران خواهد شد. این بخش از یافته‌ها هم‌راستا با یافته‌های Julien و Barker بود که گزارش دادند ۴۲ درصد از دانش‌آموزان با مقایسه‌ی چندین منبع از اطلاعات گردآوری شده، قادر به تشخیص و ارزیابی صحت آن‌ها هستند (۵). بردستانی نیز به این نتیجه رسید که ۵۱/۲ درصد از دانشجویان، به ارزیابی نهایی کار خود می‌پردازند و ۳۷ درصد هنگام انجام تحقیق، اطلاعات را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهند (۸).

پاسخ‌گویان پژوهش حاضر در وضعیت بهتری نسبت به پاسخ‌گویان پژوهش Walraven و همکاران بودند. آنان دریافته‌اند که فقط ۲۴ درصد از دانش‌آموزان در هنگام مشاهده‌ی نتایج، به طور صریح به ارزیابی آن‌ها می‌پردازند و سایر دانش‌آموزان به سختی قادر به ارزیابی اطلاعات و منابع بودند (۶). در تحقیقات انجام شده‌ی گذشته، جهت ارتقای این توانایی، آموزش نکاتی از قبیل تعیین دقیق موضوع مورد جست

دانشجویان سال آخر دوره‌ی کارشناسی در سطح «کم» قرار دارد (۷). یکی از دلایل این امر می‌تواند عدم توجه به سواد اطلاعاتی در برنامه‌ی درسی دانشگاه‌ها باشد؛ در حالی که این آموزش و ممارست دایم آموخته‌های آن، می‌تواند دانش آموختگانی با سواد اطلاعاتی بالاتر به جامعه تحویل دهد.

بخش دیگری از یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین سطح سواد اطلاعاتی رشته‌های مختلف تحصیلی تفاوت آماری معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/001$) و دانشجویان رشته‌ی پزشکی از سطح سواد اطلاعاتی بالاتری نسبت به سایر رشته‌ها برخوردار بودند. وجود تفاوت در سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته‌های مختلف در تحقیقات پیشین نیز گزارش شده است. برای مثال، راستی به این نتیجه رسید که دانشجویان رشته‌ی کتابداری از سطح سواد اطلاعاتی بالاتری نسبت به دانشجویان رشته‌ی کامپیوتر برخوردار بودند (۱۱) و بختیازاده نیز از نظر سواد اطلاعاتی، اختلاف آماری معنی‌داری را بین دانشجویان رشته‌های مختلف تحصیلی مشاهده نمود (۷).

علت وجود تفاوت در سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته‌های مختلف ممکن است به دلایل زیر باشد: ۱. در گزینش دانشجویان در برخی رشته‌ها شرایطی مورد توجه است که فرد با دارا بودن آن‌ها می‌تواند در آن رشته‌ها پذیرش شود. ۲. در برخی از رشته‌های تحصیلی فراخور برنامه‌های درسی و ماهیت رشته، به فن‌آوری، سواد اطلاعاتی و ... توجه بیشتری می‌شود. در نتیجه، این امر باعث تفاوت در سطح اطلاعاتی دانشجویان این رشته‌ها با سایر رشته‌های تحصیلی می‌گردد.

یکی از مشخصه‌های دانشجویی با سواد اطلاعاتی این است که به طور مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا کند. انتظار می‌رود فردی که برای رفع نیاز اطلاعاتی خود از انواع منابع اطلاعاتی استفاده می‌کند، برای یافتن آن‌ها به سراغ انواع کانال‌های اطلاعاتی برود. بردستانی به این نتیجه رسید که ۶۴ درصد از دانشجویان، مایل به استفاده‌ی صحیح از منابع اطلاعاتی مختلف هستند (۸). بنابراین با آشنایی بیشتر با انواع منابع و ماهیت آن‌ها، کاربرد آن‌ها افزایش می‌یابد. در پژوهش حاضر معلوم شد که بین میزان استفاده از منابع

در حالی که در بسیاری از موارد ممکن است فقط یک راهنمایی جزئی کتابدار، فرد را به اطلاعات مورد نظر او برساند یا به آن سو هدایت کند. Cobus بر نقش اساسی کتابداران در تحقق اولویت‌های اصلی IOM's در شکل‌دهی به آموزش بهداشت عمومی در قرن ۲۱ و همچنین وجود همکاری دایمی بین مربیان بهداشت عمومی و کتابداران تأکید دارد (۴). محمدی و فضل‌الهی به این نتیجه رسیدند که دانشجویان در آموزش استفاده از منابع مرجع، ابتدا کتابداران متخصص و سپس استفاده از جزوه و بروشور را لازم می‌دانند (۱۰). در کلیه‌ی تحقیقات انجام شده، بر نقش کتابداران در ارتقای سواد اطلاعاتی و همچنین سایر برنامه‌های آموزشی، که به نوعی با جامعه‌ی بزرگی در ارتباط هستند، تأکید شده است.

بر اساس بخش دیگری از یافته‌های پژوهش حاضر، بین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان و انجام بهینه‌ی تکالیف آن‌ها رابطه‌ی معنی‌داری وجود داشت ($P < 0/001$)، به طوری که با افزایش سطح سواد اطلاعاتی، انجام بهینه‌ی تکالیف نیز افزایش یافته است. Cobus در نتایج پژوهش خود به ادغام مهارت‌های سواد اطلاعاتی و اولویت‌های IOM's جهت بهبود کیفیت برنامه‌ی آموزش بهداشت عمومی اشاره دارد (۴). با توجه به نتیجه‌ی تحقیقات گذشته، سواد اطلاعاتی در بهبود برنامه‌های آموزشی مورد نظر بسیار کارآمد بوده است و نتیجه‌ی کار پس از ادغام برنامه‌های آموزشی با برنامه‌های سواد اطلاعاتی یا انجام آن در کنار برنامه‌های سواد اطلاعاتی، بهبود قابل ملاحظه‌ای داشته است که نشان دهنده‌ی معنی‌داری و تعامل این رابطه می‌باشد.

همان گونه که در پیش گفته شد، بین سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سایر دانشجویان جامعه‌ی پژوهش، تفاوت آماری معنی‌داری وجود نداشت ($P = 0/6$)، اگر چه میانگین نمرات دانشجویان ورودی ۸۸-۱۳۸۷ بیشتر از میانگین نمرات دانشجویان ورودی ۸۵-۱۳۸۴ بود؛ اما در مجموع، سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه پایین است. این بخش از یافته‌های تحقیق حاضر هم‌راستا با یافته‌های بختیازاده است که اظهار داشت سواد اطلاعاتی

می‌گردد که به طور معمول دانشجویان از نزدیک‌ترین و قابل دسترس‌ترین راه برای کسب اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند و این یافته با اصل کمترین کوشش یا قانون زیف Zipf هم‌خوانی دارد.

نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، جامعه‌ی مورد مطالعه از سطح سواد اطلاعاتی متوسطی برخوردار بود؛ در نتیجه جهت بهبود و ارتقای وضعیت موجود، برنامه‌ریزی جهت آموزش‌های لازم در زمینه‌ی آشنایی با امکانات، منابع و استفاده از آن‌ها در کتابخانه و همچنین آشنایی با رایانه، تجهیزات جانبی، اینترنت و به نوعی اموری که با فن‌آوری در ارتباط هستند، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین، برگزاری تور آشنایی با کتابخانه برای دانشجویان جدیدالورود و آشنایی دانشجویان با فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی و آرایه‌ی آموزش‌هایی در زمینه‌ی دنیای مجازی وب، اینترنت، عملگرهای منطقی، موتورهای جست و جوی عمومی و تخصصی، سایت‌های تخصصی و اصول جست و جو و همچنین برقراری ارتباط بین فردی ضروری می‌باشد. از سوی دیگر با آرایه‌ی آموزش‌های لازم می‌توان در راستای تربیت افرادی با خصیصه‌ی یادگیری مادام‌العمر و پویا اقدام کرد.

پیشنهادها

۱. آرایه‌ی واحد درسی سواد اطلاعاتی به عنوان یک موضوع مهم و اساسی در دانشگاه
۲. آرایه‌ی آموزش‌های مداوم جهت ارتقای سطح سواد اطلاعاتی و ارزیابی‌های دوره‌ای در زمینه‌ی تأثیر این آموزش‌ها در عملکرد تحصیلی و پژوهشی دانشجویان.

تشکر و قدردانی

در پایان از جناب آقای مهندس بهمن چراغیان که در انجام این تحقیق با کمال دقت و متانت به عنوان مشاور آماری قبول زحمت و پژوهشگران را یاری نمودند، کمال تشکر و سپاس می‌گردد.

اطلاعاتی و میزان استفاده از کانال‌های اطلاعاتی، رابطه‌ی آماری معنی‌داری وجود دارد ($P < 0/001$)، به طوری که با افزایش میزان استفاده از انواع منابع اطلاعاتی، میزان استفاده از انواع کانال‌های اطلاعاتی نیز افزایش می‌یابد.

بخش دیگری از نتایج پژوهش حاضر نشان داد که کتاب نسبت به سایر منابع اطلاعاتی، بیشتر استفاده شده است. با مقایسه‌ی توزیع فراوانی و میانگین میزان استفاده از منابع اطلاعاتی به ترتیب کتاب، منابع اینترنتی، نشریات ادواری، کتاب‌شناسی‌ها، چکیده‌نامه‌ها و پایان‌نامه‌ها بیشتر مورد استفاده قرار گرفته‌اند. Julian و Barker به این نتیجه رسیدند که ۵۹ درصد از منابع اطلاعاتی، اینترنت‌مبنا (بر پایه‌ی اینترنت) هستند و اینترنت بیشترین منبعی است که در تحقیق دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد (۵)، در حالی که نتایج تحقیق بردستانی نشان داد که ۶۳/۵ درصد از دانشجویان از کتاب به عنوان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی استفاده می‌کنند (۸). در بسیاری از تحقیقات انجام شده، جامعه‌ی پژوهش به کتاب و اینترنت نسبت به سایر منابع بیشتر توجه نشان داده است که دلیل آن را می‌توان دسترسی آسان‌تر به این منابع و گرایش جامعه‌ی دانش‌آموزی و دانشجویی به منابع ردیف اول دانست. یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر آن است که در استفاده از کانال‌های اطلاعاتی، شبکه‌های اینترنتی بیش از همه مورد استفاده قرار می‌گیرد. با مقایسه‌ی توزیع فراوانی و میانگین میزان استفاده از کانال‌های اطلاعاتی به ترتیب از شبکه‌های اینترنتی، کتابخانه‌ی واحد بین‌الملل، کتابخانه‌ی دانشکده‌ی پرستاری، منابع الکترونیکی غیر پیوسته، کتابخانه‌ی شخصی و در آخر، کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه بیشترین استفاده صورت می‌گیرد. از آنجا که کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه در اهواز -در فاصله‌ی ۱۰۰ کیلومتری- مستقر است، بعد مسافت می‌تواند در عدم استفاده از کتابخانه‌ی مرکزی مؤثر باشد.

بردستانی نیز به این نتیجه رسید که ۶۳/۵ درصد از دانشجویان برای کسب اطلاعات از کتابخانه‌ی دانشکده و ۵۶/۱ درصد از آن‌ها از کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه استفاده می‌کنند (۸). با توجه به نتیجه‌ی حاصل از پژوهش حاضر معلوم

References

1. Parirokh M. Information Literacy Education: Concepts and Applications. Tehran: Ketabdar Publication; 2007. p. 24-5.
2. Salisbury F, Ellis J. Online and face-to-face: evaluating methods for teaching information literacy skills to undergraduate arts students. *Library Review* 2003; 52(5): 209-17.
3. Gross M, Latham D. Attaining information literacy: An investigation of the relationship between skill level, self-estimates of skill, and library anxiety. *Library & Information Science Research* 2007; 29(3): 332-53.
4. Cobus L. Integrating information literacy into the education of public health professionals: roles for librarians and the library. *J Med Libr Assoc* 2008; 96(1): 28-33.
5. Julien H, Barker S. How high-school students find and evaluate scientific information: A basis for information literacy skills development. *Library Information Science Research* 2009; 31(1): 12-7.
6. Walraven A, Brand-Gruwel S, Boshuizen HA. How students evaluate information and sources when searching the World Wide Web for information. *Computers & Education* 2009; 52(1): 234-46.
7. Bakhtiyar Zadeh A. Evaluation of information literacy: The MSc senior students in Al-Zahra University [MSc Thesis]. Tehran: School of Medical Information & Statistical Management, Iran University of Medical Science; 2002.
8. Bardestani M. Evaluating the information literacy of students in Shahid Chamran University of Ahwaz. Mashhad: Organization of Libraries, Museum and Documentation of Astan-e-Qodse Razavi Publications; 2004.
9. Faraj Pahlou A, Moradi Maghadam H. Reviewing the comments of faculty members of Shahid Chamran Hospital toward their required educational plans about information search as one of the aspects of information literacy and providing guidelines for quality of holding these courses. Mashhad: Organization of Libraries, Museum and Documentation of Astan-e-Qodse Razavi Publications; 2004.
10. Mohamadi M, Fazlolahi S. Reviewing the familiarity of students of Qom Islamic Azad University with the reference resources of libraries and necessity of its education in their view. Mashhad: Organization of libraries, museum and documentation of Astan-e-Qodse Razavi Publications; 2004.
11. Rasti A. Comparing the level of information literacy of MSc students of librarianship and informatics with computer students in public universities holding graduate courses of librarianship [Thesis]. Ahwaz: School of Educational Sciences, Shahid Chamran University; 2007.
12. Almasi Zefre S. Evaluating the information literacy level of faculty members of Isfahan University [Thesis]. Ahwaz: School of Humanities Sciences, Ahwaz Science and Research Branch Islamic Azad University; 2008.
13. Rahimi A, Almasi S, Al Mokhtar M. Information literacy and the factors affecting it in Isfahan University of Medical Sciences' libraries. *Management and health in health and education. Journal of Management Education* 2005; 2(1): 8-14.
14. Lotf Nejad H, Habibi SH, Ghaderi Pakdel F. Evaluation of Urmia Medical Students' Knowledge of Computers and Informatics. *Health Information Management* 2007; 4(1): 33-42.

Comparison of Information Literacy of International Branch Students with Nursing Students of Jundi Shapur University of Medical Sciences - Abadan Branch*

Zahed Bigdeli, PhD¹; Mahboobeh Momtazan²

Abstract

Introduction: This article intends to compare information literacy of International Branch students with Nursing students of Jundi Shapur University of Medical Sciences – Abadan Branch.

Methods: This research is of survey-descriptive type which has been conducted using a questionnaire to collect the data. The population studied included 222 students studying at the international branch and nursing school of Jundi Shapur University of Medical Sciences -Abadan Branch.

To analyze the data, SPSS13 was used. Descriptive analysis including frequency, prevalence, average and standard deviation as well as analytical statistics ANOVA, T-test and Tukey were implemented.

Results: The findings showed that International Branch students enjoy a higher level of information literacy than nursing students. However, in general, the subjects enjoy an average level of information literacy and that there is no significant difference between the information literacy levels of freshmen and senior students. Other findings suggest that the subjects were at an average level in finding their required information resources in the library, as well as using computer and other accessories.

Self-confidence in seeking information, assessment of retrieved information and self-satisfaction from the results of their searches and the ability to seek help from a librarian were all at an average level. However, the students stood at a low level as to finding their required information on the internet and using logical operators. The subjects used books more than any other information sources, and information networks stand as the first channel for seeking information.

Conclusion: Since information literacy of the population was at an average level, planning for educational programs to promote information literacy of students is essential.

Keywords: Information Literacy; Universities; Students; Information Resources.

Type of article: Original article

Received: 19 Dec, 2009

Accepted: 8 Jun, 2010

Citation: Bigdeli Z, Momtazan M. Comparison of Information Literacy of International Branch Students with Nursing Students of Jundi Shapur University of Medical Sciences - Abadan Branch. Health Information Management 2011; 8(4): 537.

* This article was extracted from MSc thesis.

1. Professor, Library and Information Science, Shahid Chamran University, Ahwaz, Iran.

2. MSc, Library and Information Science, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Khuzestan, Iran. (Corresponding Author) Email: freshbielive@yahoo.com